

עבודת ה' בעזרת היצר הרע

[א] מאיבי תחכמני מצותך

חן צעיני ה' וגו' (בראשית ו', ח') להא דכתיב "ויראו בני האלהים את צנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו" (שם ז'). ולמד מכאן צם' קדושת לוי (פר' בראשית), דכל דבר שהנדיק רואה ממנו הוא לוקח ומתעלה לעבודת ה'. ואם רואה חסו"ש איזה אדם שמתאווה לעבירה, לוקח הנדיק מזה מדת התאוה שראויה להיות ג"כ בנוגע לעבודת ה', שאומר בלבו קל וחומר, מה זה שמתאווה לדבר עבירה שהוא כלה ונפסד בזמן מועט, מכל שכן שראוי להאדם להתלהב בעבודת השם יתברך, שעבודה זו יקוים לעולם. ונח הנליח להגזיה את אורחו החשק של הגי נשים לתאוות רעות ולהפכו לחשק של לקדושה, שאמר לעצמו מה שיש לנשים הללו תאוה למנוח חן צעיני אחרים כדי לעסוק בניאוף, מכל שכן שראוי להיות לי תשוקה כמוהו למנוח חן צעיני הקצ"ה כדי לחזק את הקשר עם עבודתו, תורתו, ויראתו. והוסיף צם' קדושת לוי (פר' נח) לפרש בדרך הזה את הפסוק "מאיבי תחכמני מצותך כי לעולם היא לי" (תהלים קי"ט, ז"ח), רואה לומר מהאויב שלי, דהיינו היצר הרע, תחכמני מצותך, באורו מדה שהיצר הרע מפתה אותי לתאוות גשמיים, כן תצער לבי לעבוד את ה' ולשמור את המצוות, כי לעולם היא לי, כי התשוקה לקיום המצווה יש לה קיום עולמית לעומת החשק לדבר עבירה שהיא נפסדת וכלה כרגע.

[ב] ולא למדתי מומעשיו הרעים

וזה התלוי יעקב על עצמו כשאמר "עם לבן גרתי וגו'" (ל"ב, ה') ופרש"י וז"ל, ואת תרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים וכו' עכ"ל. ואם יעקב כבר מעיד על עצמו שצביותו צבית לבן שמר את כל התרי"ג מצוות איזה ענין בא להוסיף צסוף הנחרתו "ולא למדתי ממעשיו הרעים" שנראה כמיותר. וצם' קובץ מאמרים, להגר"א וואסערמאן הי"ד, (מאמר עקבתא דמשיחא אות י"ד) הביא צסם החפץ חיים ז"ל שאף שיעקב שמר את כל המצוות כתיקונם צשהייתו צבית לבן, מכ"מ התאוון על עצמו שלא התאמץ כ"כ צעשיית מעשיו

כתיב "ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמדת אשר אתה צבית ותלצש את יעקב בנה הקטן" (בראשית כ"ז, ט"ו). ונראה שרבקה לא רק הלבישה את יעקב צבגדי עשו צכדי להשיג את הברכות ולהערים את יצחק, אלא היא ג"כ המליצה אותו לאמץ את דרכו של עשו צערמומיות ורמאות צכדי למלא את גורלו בעבודת ה'. וצם' תפארת שלמה (שם) הביא צסם הצעש"ט ז"ל שכל אדם צריך להשית עצות צנפשו להפוך לעשות מדות טובות מכל התאוות החילוניות והמדות הרעות של הרשעים והיצר הרע, ליקח מהם דרך לעבוד הצורא באורחו חשק וצאותה התאוה ציתר שאת. ולכן לא יפול לצ האדם צראותו הסתת היצר לתאוות רעות, כי צאמת הוא לטובת האדם כי ממנו ניקח התעוררות לעבוד את ה' באורחו חשק וצאותו תאוה. ולכן הלבישה רבקה את יעקב צבגדי עשו החמודות, שהם מסמלים את התאוות והחמדות הרעות של עשו, כדי לעורר את יעקב שיש לו להשתדל להשתמש עם אורחו התחבולות ותכונות כדי לעבוד את ה' בעולמה רבה יותר, ואפילו לתפוס את דרכו של עשו לרמות את אציו צכדי לאחוז צהברכות. וזהו דאיתא צגמ' קידושין (ל'): אם פגע צך מנוול זה (פי' היצר הרע) משכהו לצית המדרש אם אבן הוא נימוח וכו' ע"כ. וקשה שמשכהו משמע שמוליכו עמו לצית המדרש, וקשה מה יעשה איתו צסם, והוא ליה למימר צורח ממנו לצית המדרש. ופירש צסם' בן יהודיע (שם) שרואה לומר, שאם פגע צך מנוול זה, שהוא היצר הרע שמשתדל להחטיאך צחמדה וקנאה ותאוה גשמית, אל תדחהו ותשליכהו לגמרי אלא משוך אותו לצית המדרש להשתמש עם אורחו הכוחות לדבר טוב ולשם שמים, צסם יהיה לך קנאת סופרים מלומדי תורה, והחמדה והתאוה להצביר סצרה ולעשות חידושי תורה, ויהפוך כחו של היצה"ר לחדוותא דשמעתתא.

וגם נח הצין איך למנוח חיבה צעיני הקצ"ה מהחן שמאלו הנשים צעיני צנות האדם, ולכן נסמך הא דכתיב "ונח מצא

לכאורה הדבר תמוה וצריך ציבור היאך האומה"ע אפילו יהיו יכולים להעזי פניהם לפני הקב"ה להציע טענה כזו מלכתחילה. וציאר בס' דרשות כתב סופר (ח"צ עמ' קפ"ד) ששרש טענתם של האומות העולם הוא מפני שעל ידי החריכות והשקדנות שלהם לאסוף ממון ולצבור עושר רב, היהודים לוקחים התעוררות למסור עצמם להתגדל יותר צרוחניות ולהרבות בלימוד התורה. שהרי בני ישראל מחוייבים להפיק חיזוק בעשיית המצוות ולימוד התורה מרדיפת האומות העולם אחר אסיפת הכסף, וכדכתיב "אהב כסף לא ישבע כסף" (קהלת ה', ט'), ודרשינן בקהלת רבה (פר' ה' אות ח'), אהב מצוות לא ישבע מצוות וכו' ע"כ. כלומר שיתצונן האדם על מי שאהב כסף שאינו מרוצה עם כל מה שרכש אלא הוא תמיד שואף להרבות עוד נכסים על נכסיו, כן מי שאהב מצוות ראוי לו שלא להסתפק ולהתפשר בהני מצוות שכבר השלים לעשותם אלא הוא חייב תמיד לנסות לטפס גבוה יותר ויותר בהמעלות של רוחניות. ולכן יש מקום לחשוב שהאומות העולם באמת יהיו ראויים לקבל חלק מהזיכוי של המצוות שצאו כתוצאה ממעשיהם. ורק הפריך הקב"ה את טענתם מפני שלא עלה ענין זה על דעתם כלל, שלא נתכונו לטובת ישראל אלא להנאת עצמם בלבד.

והשתא אחי שפיר דברי הגמ' מגילה (ו.), שעמידים בני ישראל ללמוד תורה צבתי טרטיאות וקרקסאות של הנכרים. והיאך יכול להיות שלא יהיו להם לישראל מקומות קדושים ללמוד תורה ברבים עד שיצטרכו ללמוד צבתיים אלו שמיחדים לענייני פריצות וצבזו הזמן. וי"ל צפשיטות שלעתיד לבוא באמת לא יהיו שום חדרים וציניינים אחרים שהם יכולים להחזיק את ההמונים הגדולים שיצואו לתמוך את תורה ולחגוג עם לומדיה, וכמו שזכינו לראות צ"ה בשנים האחרונות אצל סיוס הש"ס הגדול של לומדי הדף היומי, שהמקום היחיד שבהעולם שיכול לקיים את קהל הגדול של לומדי הדף ותומכיהם הוא צתיארטראות ואיצטדיוני הספורט של הנכרים. אמנם הוסיף בס' דרשות כתב סופר (שם) שג"כ עתידין ללמוד תורה ברבים דוקא בטרטיאות והקרקסאות של הנכרים, כדי שיעמדו הלומדים צבתי מקומות שהאומות העולם מוסרים נפשם ומוציאים סכומים מדהימים של כסף וזמן כדי להתענג ולהשתעשע צמשחקיהם אפילו כשהוא צקור וצלילה, שמזה יתעוררו התלמידים ללמוד תורה בהתמדה נפלאה עם אותו תשוקה צוערת, וישימו לילות כימים צדברי תורה ולא יחוסו על עצמם ועל ממונם בהשגת מטרותיהם. וזהו הכונה צמה שאנו

הטובים כמו שלבן היה מתלהב בעשיית מעשיו הרעים. ויש ללמוד מכאן שאנו חייבים להתצונן בהתנגותם של רשעים איך להתנהג בעשיית המצוות, וצאותה מידה שהם שמים לב להפיץ כפירה והפקרות, כמו"כ אנחנו צריכים לייצג את המושגים של דעת תורה ויראת ה'. ויסוד הדברים צבר נמצאים צדברי הסמ"ק, להג"ר יצחק מקורצבי"ל ז"ל (סי' י"א) וז"ל, וא"כ אוי להם להמדברים דברים צטלים או עושים שחוק וקלות ראש צבית הכנסת צשעת תפלה וכו' כי יש לנו לעשות קל וחומר בעצמינו מעובדי אלילים אשר וכו' עומדים כאלמים צבית חרפותם כל שכן אנו העומדים לפני המלך מלכי המלכים הקב"ה עכ"ל. הרי שהסמ"ק התרעם על אלו שמדברים דברים צטלים צשעת התפילה לא רק מפני שהוא אסור בהחלט כמוצן, אלא מפני שלפחות היה להם ללמוד מהתצבות החילונית ומהנהגת הנכרים סצציצותינו, שהם שומרים על השקט ואינם מדברים צדברים צטלים צמהלך כל טקסי הדת וצפרט כשהם עומדים צבהנסיות שלהם. ולכן נקט צס' ערוך השלחן (סי' קכ"ד סע' י"צ) שהשא שיחת חולין צשעת התפילה, ומנהל את עצמו צאופן שהוא גרוע אפילו מהנהגת הנכרים והעובדי עצודה זרה, שפיר חילל את השם וגוערין צו ציתור. ועד"ז פ' החת"ס (פר' פנחס) את הא דכתיב "פינחס צן אלעזר צן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל צקנאו את קנאתי צתוכס וגו'" (צמדבר כ"ה, י"א). שכשראה פנחס את החציפות והעזות הגדולה של זמרי שלא היה ירא ממה ורוצ ישראל לחטוא צפרהסיא צלי שום שמץ של רגשי חרטה, אז נשא קל וחומר בעצמו, שאם כן עשה זמרי לדבר עצירה, קל וחומר שאעשה כן גם אני לכבוד שמים לקנא קנאת ה', ועי"ז תפס פנחס את הקנאה והעזות שהוא "צתוכס" של רשעי ישראל כדי לקדש שם שמים צפרהסיא.

ג] לימוד התורה בבתי טרטיאות וקרקסאות של הנכרים

וכן מצואר צהא דאיתא צגמ' ע"ז (צ:), שעמיד הקב"ה לומר להאומות העולם, צמה עסקתם, יאמרו כלום תקנו שווקים ומרחצאות, כלום הרצנו כסף וזהב אלא כדי שיעסקו ישראל צתורה, ויאמר הקב"ה כלום עשיתם אלא להנאת עצמכם וכו' ע"כ. הרי שלעתיד יצואו האומות העולם לפני הקב"ה ויטענו שיש להם חלק צתורת ישראל מכיון שהם לא התייסדו שווקים ומרחצאות אלא צבדי שישראל יהיו פנויים ומוכנים ללמוד תורה. והקב"ה ידחה דצריהם לגמרי ויגיב לטענתם שלא עסקו צדברים אלו אלא להנאת עצמם מתוך סיצות אנוכיים. אצל

אומרים בהנוסחה של ההדרן לסיום מסכתא, "שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים והם עמלים, אנו מקצלים שכר והם עמלים ואינו מקצלים שכר, אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לצאר שחת". רוצה לומר, שנתעוררתי משינתי על ידי שראיתי שהם משכימים לדברים בטלים ועמלים ורצים להלציה במקצועותיהם אע"פ שהגמול שלהם מוגבל וחסר משמעות, א"כ איך אני לא אשכים לטרוח ולהזדרזו בדברי התורה ששואה יותר מכל הכסף והזהב שבעולם, והאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא.

ד] וייצר עם שני יודי"ן

ומצואת זהוה"ק (פר' צראשית כ"ו, א') עה"פ "וייצר ה' אלקים את האדם וגו'" (צ', ו') ש"וייצר" הוא אותיות וי"י צ"ר, שזייר הקב"ה על פני האדם אותיות וי"י, בגימטריא הוי"ה, על ידי שהב' עינים הם בצורת צ' יודי"ן והחוטם שציניהם הוא בצורת אות ו"ו. והענין של הני צ' יודי"ן נתברר בהגמ' צרכות (סא.), מאי דכתיב וייצר ה' אלקים את האדם בשני יודי"ן שני יצרים צרא הקדוש ברוך הוא אחד יצר טוב ואחד יצר רע וכו' ע"כ. הרי שהב' יודי"ן, אחד לימין ואחד לשמאל, מרמזים על היצר הטוב והיצר הרע, וכדכתיב "לצ חכן לימינו ולצ כסיל לשמאלו" (קהלת י', צ'). ואיתא במדרש רבה (צמדבר פר' כ"צ אות ט'), לצ חכם לימינו, זה יצר טוב, שהוא נתון בימינו, ולצ כסיל לשמאלו, זה יצר רע שנתון בשמאלו וכו' ע"כ. ותכלית העבודה הוא שיהפך האדם גם את היצר הרע לטוב ויעבוד את הקב"ה על ידי שני היצרים ביחד. כלומר שינצל את ההתלהבות והתאוה של היצר הרע לעשיית עצירות ומעשים רעים, וישתמש עמו בכדי לעבוד את הקב"ה בצוונה מוגברת והתלהבות יתירה. וזהו דאיתא בהמשנה צרכות (נד.) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו' בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע וכו' ע"כ. ולפי"ו הוסיף צס' שבילי פנחס (צראשית מאמר ט"ז) שהחוטם הוי בצורת אות ו"ו בצמנע הב' עינים שהם בצורת צ' יודי"ן בכדי לרמוז שעבודת האדם הוא לחצר צו"ו החיצור את שני היצרים ביחד עד שיפנה גם את הכחות של רע לתכלית הטוב. וכן מצואת זהוה"ק (הקדמה טו:) שהאות א' מורכב מהאותיות י', ו', י', ו' למעלה בצד הימין, יו"ד למטה בצד השמאל, ואות ו"ו בצמנע באלכסון לקשר את הני צ' יודי"ן, ללמד שצריך האדם לחצר את היצר הרע שמנע שמאל עם היצר

הטוב שמנע ימין ע"י ו"ו החיצור שציניהם, שרק באופן זה יכול לקיים האדם את החיוב לעבוד את ה' בשני יצריו ביחד. ולפי"ו יש להבין נמי את דברי רבנו צחי (צראשית צ', ז') שהאות ש' חקוקה ורשומה בתחתית אפיו של האדם על ידי שני הנחיריים והקיר של צצר שציניהם. וזהו מפני שהאות ש' הוי בגימטריא "יצר", שתכלית החוטם הוא לצרף ולחצר ביחד את הב' נחיריים, שמרמז להיצר הטוב והיצר הרע, להיות יצר ויישות אחת.

ולפי זהוה"ק (משפטים ח"צ קיז:) זהו נקודת החילוק בין הצדיק ורע לו והצדיק וטוב לו שמוזכרים בגמ' צרכות (ו.), ש"טוב" מוסב על היצר הטוב, ו"רע" מוסב על היצר הרע. ורוצה לומר שיש צ' מדריגות של צדיקים, א' צדיק ורע לו, שיש לו יצר הרע המפתה אותו להחטיאו אך הוא מתגבר עליו ואינו שומע לו, וב' צדיק וטוב לו, שהוא הצליח להכניע את היצר הרע עד שהוא ג"כ מסייע לו בציוע הטוב. ועד"ז הביא צס' בעל שם טוב (פר' צראשית אות קנ"ח) לפרש את המשנה אבות (פ"ד מ"א) איזהו גבור הכובש את יצרו וכו'. ומלשון המשנה משמע שיש כאן שני גבורים והספק הוא מי הוא הגבור האמיתי. אך הרי למעשה יש כאן רק גבור אחד שכובש את יצרו, וא"כ היה יותר מוצדק לומר, "מי הוא גבור" ולא "איזהו גבור". ונראה מכאן שיטען שתי דרכים איך להילחם כנגד היצר הרע, דרך א' על ידי דחיית וגירוש היצר, שכאשר היצר בא לפתות את האדם לעבירה, הוא דוחה ומגרש אותו ומסיר אצלו מלשמוע קולו לגמרי. ודרך ב' על ידי כבישת היצר הרע להפכו לטוב על ידי שהוא משתמש עמו לעבודת ה'. כגון שאם היצר הרע מפתהו להוללות, הוא משתמש באותה מידה לעסוק בתפילה ותורה מתוך שמחה והתרוממות הנפש. וכן הוא בכל המדות שהיצר מעורר אותו לרע הוא משתמש צמדות אלו לטוב לעבוד את ה' ביותר. וזהו פירוש המשנה, איזהו גבור, כלומר מתוך הני צ' גבורים שמתגברים על היצר, האחד שדוחה את יצרו ומגרשו, והשני שכובש את יצרו ומעלהו לעבודת ה', איזה מהם הוא הגיבור האמיתי. ועל זה נקט התנא, שהגיבור האמיתי הוא הכובש את יצרו, כלומר זה שמעלה את יצרו ומשתמש איתו לעבודת ה'.

ה] ישראל"ל בגימטריא יעק"ב עם שט"ן

ונמצא שגם היצר הרע פועל לטוב שהוא מניג דרכים נוספים של עבודת את ה' על ידי שיהפך האדם את החשק לעצירות לתאוה של מצות. ולכן צפר' וישלח, כשיעקב והמלאך,

ומכאן יש לנו פתח להבין את הגמ' יומא (פו:) שגדולה תשובה מאהבה שמהפך את הזדונות לזכויות, לעומת תשובה מיראה שרק משנה את הזדונות לשגגות. שביאר בס' על התשובה (עמ' קס"ט) שהשב מיראה מפחד ומרחיק את עצמו ממעשיו הרעים על ידי חרטה וקבלה על העתיד, ולכן רק יש צידו למחוק את אותם המעשים מחייו ולהחשיבם כדעבד כתאוונות שנעשו בשוגג. אבל השב מאהבה, אינו תולש את הזכרונות של החטא מלבו, אלא הוא דוקא זוכר את החטאים ומשתמש עמם כדי להגביר בקרבן את העוץ של קדושה. ותשובה בצחינה הזאת, אינו מוחק את העצירות של העבר אלא מעלה אותם, שהם גורמים לו להאדם שיעשה המצוות ביתר אומץ מאשר עשה אותן קודם לכן. ובזה"ג הטעויות של העבר משתמשים בתורת הכשר מצוה, ולכן שפיר קיי"ל שגדולה תשובה מאהבה שזדונות נעשות לו כזכויות. וכן עשה ר' עקיבא בעצמו, שמלינו שהוא הדגיש ביותר את החשיבות של לימוד התורה ותלמידי חכמים. דאיתא בגמ' מנחות (כט:), שרק ר' עקיבא דרש תילין תילין של הלכות מכל קוץ וקוץ שבתורה, וגם מוצא בגמ' פסחים (כז:), שרק ר' עקיבא לא היה מפחד להשוות כבוד תלמידי חכמים לכבודו של מקום, ודרש "את ה' אלקיך תירא וגו'" (דברים י', כ') לרבות תלמידי חכמים. וביאר בס' דרשות כתב סופר (ח"צ עמ' קס"ז) שכל זה מפני שצאצות דר' נתן (פרק א') ובגמ' כתובות (סג.) ופסחים (מט:) מוצא שר' עקיבא בתחילת חייו היתה עם הארץ ששנא תלמידי חכמים, עד שהעיד ר' עקיבא בעצמו שהוא היה מוכן לנשך אותם כחמור. וכשר' עקיבא עשה תשובה, הוא לא דחה את הזכרון של אותם החטאים לגמרי, אלא הוא השתמש עמם לכבוד תלמידי חכמים ביותר ולהכיר את החשיבות המופלגת שצב לאות וקוץ שבתורה. וה"ה שיש לנו להשתדל לשלוט ולהכניע את כל הכוחות הרע שבוער בתוכינו ושנמלא בצביבותינו, להפכם לטוב, ולהשתמש עמם כדי לעבוד את ה' ביתר שאת ויתר עז, וליחד ללבנו לאהבה וליראה את שמו יתברך מתוך השתוקקות והתלהבות וכיסופין לכבודו.

שמרמוז להיזר הרע, סיימו להילחם, המלאך זיקש לצרוח כדי לקבל עול מלכות שמים, וכדכתיב "ויאמר שלחני כי עלה השחר וגו'" (בראשית ל"ב, כ"ז), ופרש"י וצריך אני לומר שירה ציוס עכ"ל. והוכיח מכאן בס' עבודת ישראל (וישלה) שגם היזר הרע אין מהותו רעה בעצם, שהוא מלאך בשליחותו של הקב"ה, שחייב להסיח ולהדיח את האדם מהדרך הישרה. ואף על גב שלכך נברא, הרי הוא אינו חפץ שינליח במשימה הזאת, אלא מנפה שהאדם יתחזק וילחום כנגדו, ויכבוש את הני תחבולות ותאוונות שהוא מחדש ומניע כדי לעבוד את הקב"ה ביותר. וכן הביא בס' מעין בית השואבה (אחרי מות) בשם הגרש"ר הירש ז"ל לפרש את הא דכתיב לגבי היזר הרע, "ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו וגו'" (בראשית ד', ז'), שהכל ענין אחד הוא, שתשוקת היזר הרע אינו להכשיל ולהמית את האדם בעולם הזה, אלא הוא מקוה שהאדם ימשול בו וישתמש עמו להתקרב יותר להקב"ה. ולכן כשראה המלאך שהוא לא הנליח להתגבר על יעקב הוא היה שמח ושר להקב"ה שבפעם הזאת זכה לקיים את תפקידו האמיתי. אך לא הסכים יעקב לשחררו עד שיתן לו ברכה וכדכתיב, "ויאמר לא שלחך כי אם ברכתני" (שם), כדי להראות שאין היזר ר' רק מכשול שצריך להימנע ממנו ולהתגבר עליו, אלא הוא באמת ברכה להאדם, שהוא מיינג אפשרות נוספת להתגדל ולהשתפר אם יזכה האדם לשלוט על כחתייו כדי לעבוד את הקב"ה ביותר. ובזה יומתק להבין מה שאמר המלאך ליעקב אחרי שננחו, "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל" (שם כ"ט). וכתבו בס' פנים יפות (וישלה) ובס' אגרא דפרקא (אות שג"ו) שבני ישראל נקראים בשם "יעקב" כשאנו עובדים את ה' רק עם היזר הטוב, והיזר הרע עדיין עומד מבחוץ להכשילנו. אבל כאשר אנחנו הופכים את היזר הרע ומשתמשים עמו לטוב אנו נקראים בתואר "ישראל", שמרמוז על מה שזכה יעקב למשול על המלאך ולשעבדו לטוב. וכן מרמוז בהגימטריא של ישראל ש"ל שעולה יעק"ב עם שט"ן, שכשאנו פועלים בצחינת ישראל אין היזר הרע עומד בנפרד לפתות אותנו להיכשל, אלא הוא נטמן בתוכינו להניע אותנו לקיים את התפקיד שלנו בעשיית המצוות ועבודת ה'.

